

ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ-TEMELJ ZA ZELENU BUDUĆNOST

Martina Glasnović univ.spec.crim., email: m.glasnovic1@gmail.com

Voditeljica Odjela za predškolski odgoj i obrazovanje
Grad Zagreb, Gradski ured za obrazovanje

Sažetak: Obrazovanje za održivi razvoj, očuvanje okoliša i racionalno korištenje energije dio je cjeloživotnog obrazovanja koje treba započeti od ranog djetinjstva. Djeca današnjice od najranije dobi suočavaju se s promjenama u društvu, ekonomskom nejednakosti, ali i posljedicama utjecaja ljudske populacije na prirodne sustave, zbog čega su obrazovne politike na svim razinama – međunarodnim, državnim i lokalnim prepoznale potrebu za dodatnim ulaganjem u predmetno. Formalno obrazovanje ima posebnu ulogu i odgovornost osnažiti djecu i društvo, dajući im vrijednosti i osnovne vještine za stjecanje prakse koja će promicati održivije pristupe. Aktivno djelovanje učitelja u ulozi djetetova modela u stvarnom okruženju djece u cilju prepoznavanja potreba, osmišljavanja primjerenih i inovativnih rješenja te konkretnoga doprinosa zajednici, razvijanje osobne odgovornosti prema budućim generacijama, preduvjet su za stvaranje društva temeljenoga na održivome razvoju, očuvanju okoliša i odgovornom ponašanju prema prirodnim resursima.

Ključne riječi: *obrazovanje, održivi razvoj, inovativna rješenja*

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT - THE FOUNDATION FOR A GREEN FUTURE

Abstract: Education for sustainable development, environmental protection, and rational use of energy is part of lifelong learning that should start from early childhood. Today's children from an early age face changes in society, economic inequality, but also the consequences of human impact on natural systems, which is why educational policies at all levels - international, national, and local have recognized the need for additional investment. Formal education has a special role and responsibility to empower children and society, giving them values and basic skills to acquire practices that will promote more sustainable approaches. Active participation of teachers in the role of children's models in the real environment of children in order to identify needs, design appropriate and innovative solutions and concrete contributions to the community, developing personal responsibility to future generations, are prerequisites for creating a society based on sustainable development, environmental protection, and responsible behaviour resources.

Keywords: *education, sustainable development, innovative solutions*

UVOD

Svjedoci smo vrlo velikog, ali negativnog utjecaja čovjeka na prirodu. Svijet se zbog istog ubrzano i nepovratno mijenja, a zbog brzine klimatskih promjena i prevelikog pritiska na resurse koji osiguravaju energiju, imamo sve više problema sa zadovoljenjem potreba sadašnjih generacija. Za razliku od prvotnih istraživanja, koja su upućivala da će najveći utjecaj klimatskih promjena osjetiti isključivo buduće generacije, trendovi recentnih navode na zaključak o izravnim posljedicama klimatskih promjena već za vrijeme naših života. S obzirom na sve veće i neplansko iskorištavanje resursa, globalne klimatske promjene, ekonomsku i

političku nejednakost u svijetu, širenje gladi i bolesti, socijalnu diferencijaciju, energetske krize, rast populacije, zagađenje okoliša i ratove, kvalitetni i primjenjivi koncepti održivosti ključni su za opstanak života kakav poznajemo, a održivi razvoj čini jednim od sveprisutnih pojmova u znanosti, medijima i društvu općenito.

Javne politike sustavno teže pronalasku praktičnih alata i znanja, tehnologija i modela koji mogu biti najbolji promotori održivog razvoja i socijalne pravde. Isto tako aktivno se traže društveni akteri koji posjeduju kreativne potencijale, sposobnosti i odlučnosti da osmišljenim strategijama, primjenjivim znanjima i praktičnim vještinama ostvaruju održivi razvoj i svladavaju sveprisutne prepreke za aktivnu primjenu istog. Upravo iz tog razloga nositelji obrazovnih politika prepoznali su potrebu za ulaganjem u odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, a osobito u razdoblju ranog djetinjstva budući da se smatra kako su djeca ona koja donose promjene u budućnosti (Davis, 2009. prema Somerville i Williams, 2015). No, nije dovoljno samo poznavati činjenice o održivom razvoju da bi pojedinac mijenjao stavove i vrijednosti koji utječu na njegova ponašanja i promjenu životnih odluka. Zbog toga je potrebno već od najranije dobi obrazovati i odgajati „održive građane“ za zelenu budućnost.

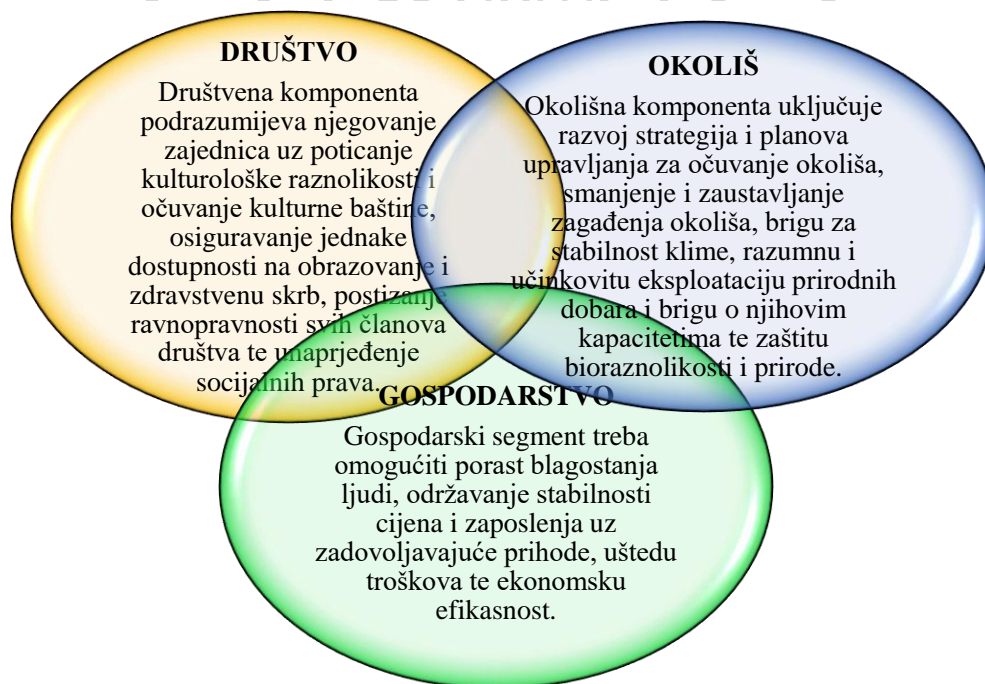
Prema UNESCO-u (2002) obrazovanje ima funkciju interdisciplinarnog pristupa u prenošenju vrijednosti i znanja koje dovode do promjene ponašanja i dinamike života potrebnih za stvaranje održivog društva koje preuzima odgovornost za vlastite postupke. Da bi se koncept održivog razvoja mogao implementirati u odgoj i obrazovanje, važno mu je pristupiti holistički, promjenom svijesti i ponašanja, predviđanjem promjena u budućnosti i učenjem iz prošlih događaja koji će omogućiti ulaganje u sadašnjost (UNESCO, 2012). Suvremene odgojno-obrazovne ustanove sve više na sebe preuzimaju odgovornost za razvoj svih potencijala pojedinca, kao i za razvoj odgovornosti prema svojoj okolini i zajednici i nadogradnja su vrijednosti koje je dijete počelo usvajati unutar obitelji. Vrijednosti i kritičko mišljenje ističu kao osnovu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Stoga na svim odgojno-obrazovnim razinama, u svim predmetima i u svakoj dobi treba poticati međusobno razumijevanje, suosjećanje, poštovanje, odgovornost i empatiju. Odgojem i obrazovanjem za održivi razvoj pojedinci postaju svjesniji vlastitih iskustava, vrijednosti, mogućnosti, kao i svoje okoline, razvijaju svoje sposobnosti i snage, etiku odgovornosti te svijest o mogućnostima promjene okoline i društva nabolje, uče kako uspostaviti kvalitetne odnose, najprije sa samim sobom, potom s drugim ljudima i prirodom. Ujedno podrazumijeva i reflektivno te kritičko promišljanje samog odgoja i obrazovanja, kao i spremnost za sudjelovanje u bitnim individualnim i socijalnim procesima učenja te doprinosi socijalnoj pravednosti koja se odnosi na sve kulture, religije, narode i generacije (Jukić, Kakuk, Ham, 2020.).

1. TEORIJSKO PROMIŠLJANJE ODRŽIVOG RAZVOJA

Sve češće slušamo o važnosti održivog razvoja iako se rijetko definira što točno označava i većim dijelom ostaje nepoznanica kako samu održivost primijeniti u svakodnevnicu. Još u klasičnim ekonomskim radovima Richarda i Milla mogu se pronaći elementi politike održivog razvoja, a uvođenjem neoklasične ekonomske teorije potkraj 19. stoljeća naglasak se daje na obnovljive resurse kao što su fosilno gorivo, rudače, čisti zrak i voda, a istaknuti su kao slobodna dobra. Međutim, nastanak održivoga razvoja kao koncepcije povezuje se s 80-im godinama 20. stoljeća, a prema nekim autorima, pojam održivosti datira još iz kasnih 70-ih kada se pojavljuje u naslovu knjige Sustainable Society. Kao pojam institucionaliziran je na konferenciji Earth Summit Conference održanoj 1992. godine čiji je rezultat dokument Agenda

21, koji između ostalog sadrži i prijedlog uvođenja „održivoga razvoja“ u obrazovne programe zemalja potpisnica (Pavić-Rogošić, 2010.). Međutim, prvo ozbiljnije poimanje održivog razvoja prikazano je u tzv. Brundtlandovu izvješću Svjetske komore za okoliš UN-a koje postaje široko prihvaćena definicija na tom području jer obuhvaća mnoge elemente koji čine taj predmet. Obrazovanje za održivi razvoj u njemu se definira kao: razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe (Down, 2018.).

Od tada pa do današnjeg dana održivi razvoj postao je jedan od ključnih elemenata u formuliranju i provođenju razvojnih politika u svijetu. Većina današnjih interpretacija navedene definicije održivog razvoja temelji se na međupovezanosti tri temeljne odrednice: ekonomskoj, društvenoj i ekološkoj. Društveno-okolišna ravnoteža treba biti prihvatljiva za sve zajednice, kako na lokalnoj, tako i na globalnoj razini, pri čemu je potrebno uvažiti osjetljivost okoliša. Gospodarsko-okolišna ravnoteža pretpostavlja poticajno i subvencionirano okruženje za ekonomski rast uz očuvanje prirodnih resursa, dok gospodarsko-društvena ravnoteža podrazumijeva ravnomjeran ekonomski rast poduzeća i lokalnih zajednica. Ravnoteža između sve tri odrednice i njihova operacionalizacija u praksi osigurava dugoročan razvoj ljudskog društva u očuvanom okolišu.

Slika 1. Odrednice održivog razvoja
Izvor: Autor (prema Steiner, 2006.)

Novija nastojanja održivoga razvoja usmjerena su rješavanju temeljnih uzroka siromaštva pokrivajući područja poput gladi, zdravlja, obrazovanja, rodne ravnopravnosti, vode i sanitarne zaštite, energije, ekonomskoga rasta, industrije, inovacija i infrastrukture, nejednakosti, održivih gradova i zajednica, potrošnje i proizvodnje, klimatskih promjena, prirodnih resursa te mira i pravde. U tom je smislu sasvim jasno kako je cilj održivoga razvoja danas postizanje društvenoga napretka, ravnoteže okoliša i gospodarskoga rasta.

Sellin, prema Anđić (2006) navodi kako obrazovanje za održivi razvoj ima sljedeće značajke: bavi se na integrirani način pitanjima očuvanja okoliša, problem zavisi o konfliktima između

različitih faktora – ekoloških, ekonomskih, kulturnih i društvenih, smatra važnim društvenu, kulturnu, ekonomsku te biološku različitost, uključuje motivaciju za promjenom stila života i samog sebe, promišlja o kvaliteti života za sadašnje i buduće generacije, promišlja o odgovornosti za ljudske uvjete, kao i za ekosisteme, trebalo bi se zasnivati na lokalnom ekonomskom i ekološkom kontekstu, zatim imati regionalni, nacionalni i globalni kontekst te je integriran u svo učenje i poučavanje, kao i cjelokupan život odgojno-obrazovne ustanove.

Važnost održivog razvoja prepoznata je i na razini Ujedinjenih naroda koji su u siječnju 2015. godine donijeli 17 ciljeva održivog razvoja (predstavljaju nastavak na osam Milenijskih ciljeva razvoja kojima je cilj bio smanjenje ekstremnog siromaštva u razdoblju od 2000. do 2015. godine). Spomenuti ciljevi univerzalni su, primjenjivi u svim zemljama i međusobno su povezani, a za njihovo postizanje nužna je uska uključenost svih dionika. Zamišljeni su kao nacrt za postizanje bolje i održive budućnosti za sve i temeljeni na globalnim izazovima s kojima se suočavamo.

Slika 2. Globalni ciljevi održivog razvoja
Izvor: UN

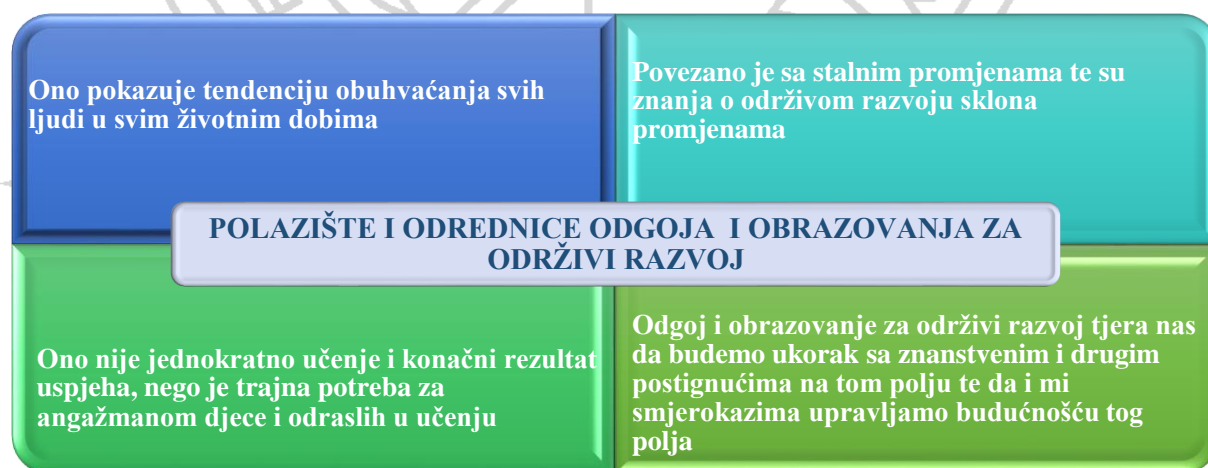
2. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ

2.1. Povijest ideje i koncepta odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Iako ne možemo u potpunosti jasno definirati gdje točno počinje povijest odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, možemo konstatirati da se prije nekih četrdesetak godina počelo uviđati kako nije moguće imati zdravo društvo te kvalitetno gospodarstvo u svijetu prepunom siromaštva i opterećenom narušavanjem i zagađivanjem okoliša. Sukladno tome, postavlja se pitanje što koncept održivog razvoja naposljetku znači za obrazovanje i odgoj te u kakvom su oni međusobnom odnosu? Odgovor na ovo pitanje nalazi se u činjenici da se na obrazovanje i odgoj gleda kao na temelj održivog razvoja. 1992. godine održana je svjetska konferencija u Rio de Janeiru na kojoj je prihvaćen jedan od najvažnijih dokumenata održivog razvoja Agenda 21. U Agendi 21 je na svjetskoj razini javnosti iznesen program za održivi razvoj, a obvezne su ga provoditi sve zemlje koje su sudjelovale na konferenciji. Poglavlje 36 Agende 21 posvećeno je obrazovanju i odgoju te su navedeni sljedeći ciljevi (Samuelsson, 2013): promicanje i poboljšanje kvalitete obrazovanja – ovim se ciljem nastoji cjeloživotno obrazovanje usmjeriti na stjecanje vrijednosti, znanja i vještina koji će utjecati na poboljšanje

građanske kvalitete života; preusmjeravanje kurikuluma – obrazovanje je potrebno reformirati od predškolske pa sve do sveučilišne razine te ono mora postati način prenošenja znanja, vrijednosti i vještina; podizanje razine osviještenosti o konceptu održivog razvoja – ovim ciljem se nastoji potaknuti razvoj svjetskog, odgovornog i aktivnog građanstva na svim razinama; obučavanje radne snage – kontinuirano obrazovanje radnika i rukovodilaca, posebice onih koji su zaposleni u industriji i trgovini, rezultirat će usvajanju modela održive proizvodnje i potrošnje.

Ujedinjeni narodi proglasili su razdoblje od 2005. do 2014. godine „Desetljećem odgoja i obrazovanja za održivi razvoj“ čiji je jedan od istaknutih ciljeva integracija odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u odgojno-obrazovne strategije i akcijske planove na svim razinama odgojno-obrazovnoga sustava u svim zemljama u skladu s nacionalnim, regionalnim i lokalnim posebnostima. U rezoluciji broj 57/254, kojom se proglašava spomenuto Desetljeće, naglašeno je da obrazovanje: mora inspirirati vjerovanje da svatko od nas ima snagu i odgovornost utjecaja na pozitivne promjene na globalnoj razini, predstavlja primarni agent transformacije prema održivom razvoju i povećanju kapaciteta kako bi se vizija društva pretvorila u realnost, promiče vrijednosti, ponašanje i životne stilove potrebne za održivu budućnost te jača kapacitete za promišljanje okrenuto budućnosti. Obrazovanje za održivi razvoj treba pridonijeti da ljudi budu svjesni realnosti svijeta, potaknuti ih da daju doprinos postizanju veće pravednosti, jednakosti i poštivanja ljudskih prava za sve. U sklopu takvog obrazovanja treba objediniti teme vezane za razvoj, ljudska prava, održivost, mir i prevenciju konflikata, međukulturalnost i sl. Pri tome je važno voditi računa o osiguranju kanala za pravodoban pristup relevantnim informacijama. Pored ekonomskih i zakonskih instrumenata obrazovanje i informiranje važni su instrumenti u nacionalnim strategijama za postizanje održivosti. Brojni su načini "promoviranja" održivog razvoja počevši naravno od odgojno-obrazovnih institucija. Održivi razvoj treba se primarno promovirati kroz formalno, neformalno i informalno učenje, a praktičari moraju imati kompetencije ('minimalni standard' kojem svi praktičari trebaju težiti, a okupljene su oko tri osnovne karakteristike obrazovanja za održivi razvoj: holistički pristup, osmišljavanje promjene i ostvarivanje preobrazbe) za uključivanje tema održivog razvoja u proces podučavanja. Valja istaknuti i ulogu aktera civilnog društva: državnih ustanova i nevladinih organizacija koje u zadnjih dvadesetak godina kroz razne dokumente proaktivno upućuju poruke i ciljeve koje bi edukatori trebali ostvarivati u procesu odgoja djece i mladih. Mediji također imaju izuzetno važnu ulogu unutar ovog procesa, a osobito u podizanju svijesti o održivom razvoju kao izazovu civilizacije i potrebi potpunog zaokreta ka postizanju održivosti (Matijević, 2008.).

Slika 3. Polazište i odrednice odgoja i obrazovanja za održivi razvoj
Izvor: Autor (prema Uzelac, 2008.)

2.2. Vrijednosti i temeljni sadržaji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj

Izazov današnjem dobu jest upravo to mijenjanje smjera kako bismo mogli ostvariti društveni razvoj i živjeti život u kojem nećemo ostaviti katastrofalne posljedice za život naših potomaka. U modernom društvu nema dosezanja održivosti i održivoga razvoja bez učenja, bez kvalitetnih tema (i po pristupima i po programima), o sustavnom i stalno inoviranom odgajanju i poučavanju (Lay, 2005.). U tom se odgoj i obrazovanje toliko preklapaju i prožimaju da ih je nemoguće odvojiti. U svim međunarodnim forumima u posljednjem desetljeću dvadesetoga stoljeća daje se naglasak na ulogu obrazovanja u osobnom i društvenom razvoju pojedinca. Poziva se na novu dimenziju odgoja i obrazovanja – odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, a sastoji se od učenja kako tijekom života riješiti ekološke probleme povezane s društveno-gospodarskim, političkim i ekonomskim kontekstom, koje mora početi s ranim odgojem i obrazovanjem. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj moraju stvoriti jaku vezu između političkoga obrazovanja, globalnoga učenja, ekološkoga obrazovanja i zdravstvenoga odgoja i trebali bi se temeljiti na široko shvaćenom integracijskom pristupu ekološkomu, ekonomskom i društvenomu razvoju i obuhvaćati širok raspon s time povezanih pitanja poput politike, demokracije ili ljudskih prava. Takav pristup treba prožeti i prirodne i društvene znanosti. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj dobiva visoki obrazovni prioritet dokumentom pod nazivom Strategija obrazovanja za održivi razvoj čija je središnja ideja zagovarati nove oblike sustavnoga promišljanja, problematiziranja i rješavanja obrazovanja za održivi razvoj, posebice radi odmaka od tradicionalnih stavova odgoja i obrazovanja za okoliš. Od odgojno-obrazovnih ustanova u navedenom kontekstu očekuje se da odgoj i obrazovanje za održivi razvoj predstavlja trajnu potrebu za učenjem o održivom razvoju, da bude u tijeku s postignućima (znanstvenim, tehničkim, ekonomskim), ali i da pojedinca podučiti upravljanju promjenama u budućnosti održivoga razvoja s naglaskom da su znanja koja se stječu podložna stalnim promjenama (Anđić, D. 2010.-2011.).

Oblikovanje diskursa odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u odgojno-obrazovnim ustanovama razmatra se kroz tri oblika: kao znanost o okolišu; kao vrijednosti i promjene ponašanja; kao društveno-kritično obrazovanje. Istodobno se napominje važnost vertikalnoga povezivanja svih razina obrazovanja kako bi se sustavno pridonijelo promjenama u ponašanju koje će omogućiti održivu budućnost, ekološku cjelovitost, ekonomsku održivost i socijalnu pravdu za današnje i buduće generacije. Novija UN-ova Agenda 2030 (New York, rujan 2015.) ističe borbu sljedećih petnaest godina na područjima kritičnima za čovječanstvo i planet. To se odnosi na borbu protiv siromaštva i gladi, nejednakosti unutar zemalja i među zemljama, gradnju mirnih, pravednih i uključivih društava, zalaže se za zaštitu ljudskih prava i ravnopravnost spolova, osnaživanje žena i djevojčica, ali i za osiguranje trajne zaštite planeta i njegovih prirodnih resursa. Naglašava stvaranje uvjeta za održiv gospodarski rast, zajednički prosperitet i dostojan rad za sve, uzimajući u obzir različite razine nacionalnoga razvoja i kapaciteta. Te ideje i ciljeve nije moguće ostvariti neovisno o nama niti se događaju negdje oko nas i za neke druge. Sve promjene globalnoga karaktera po pitanju održivoga razvoja treba tražiti ponajprije u nama samima polazeći od nas pojedinačno.

Obrazovni je sustav skup interakcijskih povezanih podsustava koji pomoću mnogobrojnih i posebnih elemenata omogućuju proizvodnju znanja, spoznaja, saznanja, vještina i aktivnosti. Najvažniji mikro, makro i globalni obrazovni sustavi jesu: sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, sustav obveznog obrazovanja, sustav obrazovanja učitelja i srednjoškolskih

nastavnika, sustav visokog obrazovanja, sustav obrazovanja odraslih i sustav cijeloga životnog učenja i obrazovanja. Međutim, održivi razvoj u 21. stoljeću ipak je najveći izazov sveučilištima. Naime, uloga visokoškolskih institucija u promociji održivog razvoja, odnosno obrazovanja za održivi razvoj, evidentno je ključna jer se istovremeno radi o edukaciji ljudi koji će uskoro donositi nove razvojne odluke, ali i o edukaciji ljudi koji će sami uskoro educirati mlađe naraštaje. Integracija održivog razvoja na sveučilištima važna je za sve djelatnosti: nastavu, istraživanje, djelovanje u zajednici i upravljanje institucijom. Implementacija održivog razvoja u svakodnevni život bit će moguća tek u trenutku kada se poveća osviještenost (viša svijest) i osjećaj odgovornosti, odnosno u trenutku kada ljudi usvoje nova znanja i vještine o načinima praktične realizacije.

Prema Previšić (2008) temeljne vrijednosti koje bi obrazovanje za održivi razvoj trebalo promicati sasvim je moguće strukturno integrirati u kurikulum suvremenoga obrazovanja mladih. To su primjerice: poštivanje prava i dostojanstva čovjeka, uvažavanje kulturne, prirodne i društvene raznolikosti među ljudima, poštivanje prava i potreba budućih generacija, očuvanje životne okoline i života na Zemlji, kao i razvijanje odgovornosti za mir i nenasilje, kako prema socijalnoj, tako i prema prirodnoj okolini. Sve je ove sadržaje i načine didaktičkog rada u području čovjekova zdravog razvoja potrebno provoditi kroz partnerstvo i povezivanje ljudi širom svijeta. To će pomoći i samo praćenje i vrednovanje znanja učenika s gledišta održivog razvoja te pomoći uočavanju dostignuća, ali i problema na lokalnim, regionalnim pa i međunarodnim razinama, ističe Previšić (2008).

ZAKLJUČAK

Zbog sve ozbiljnijih izazova s kojima se čovjek susreće u današnjem svijetu, a koji uključuju negativne klimatske promjene, emisiju stakleničkih plinova, siromaštvo, narušenost prirodne ravnoteže i promjene u okolini, tema održivog razvoja postala je sve prisutnija u mnogim aspektima društva. Također, ekološka kriza uzrokovala je potrebu za ekološkim osvještavanjem i ekološkim civiliziranjem unutar kojih edukacija o biološko-ekološkim pitanjima postaje temeljna sastavnica unutar društva (Cifrić, 2006. prema Rončević, Ledić i Ćulum, 2008). Napredak tehnologije i globalizacija donose određene izazove s kojima se ponekad teško suočiti, ali kada pojedinci počnu razumijevati složeni svijet oko sebe, međusobno surađivati i biti nositelji pozitivnih promjena u području održivog razvoja, tada ih se može smatrati održivim građanima (Wals, 2015; Wals i Lenglet, 2016. prema UNESCO, 2017).

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj izuzetno je kompleksan koncept koji obuhvaća razne obrazovne razine, nastavne discipline i oblike učenja, a istovremeno mora biti fleksibilan i zahtijeva prilagodbu lokalnom kontekstu zbog čega ne postoji univerzalno rješenje za provedbu istog. Međutim, istraživanjem implementiranih obrazovnih politika za integraciju održivog razvoja u obrazovni sustav moguće je identificirati četiri svima zajednička prioritetna područja za budući razvoj i implementaciju održivog razvoja, a to su: osnovno obrazovanje, preusmjeravanje postojećih obrazovnih kurikuluma, razvoj javne svijesti i razumijevanje održivosti te suradnja svih dionika. Osnovno obrazovanje treba se fokusirati na razmjenu znanja, vještina, stajališta i vrijednosti, čime će se pojedinci potaknuti na aktivnije donošenje bitnih odluka vezano za održivi razvoj. Navedeni pristup preduvjet je koji omogućuje zajednici da ostvari svoje socijalne, ekonomske i ekološke razvojne ciljeve. Revidiranje odgoja i obrazovanja od dječjeg vrtića do fakulteta proces je koji iziskuje reviziju postojećih odgojno-

obrazovnih planova i programa, postojećih sadržaja i pristupa poučavanju i ocjenjivanju. Revizija standardnih obrazovnih metodologija za cjeloživotno učenje treba biti usmjerena na način da iste kod pojedinca razvijaju kritičko i kreativno mišljenje, korištenje odgovarajućih tehnologija i vrsta komunikacija, upravljanje i nošenje s kriznim situacijama, odgovorno odlučivanje i sl. Kako bi se razvila opća svijest o suvremenim društvenim, ekonomskim i ekološkim problemima, kao i njihovim uzrocima na mikro i makro razini, potrebno je održivi razvoj približiti svakom pojedincu na način da održivi razvoj postane sastavni dio njihovog života. Nositelji navedenog primarno moraju biti odgojno-obrazovne ustanove kroz formalno obrazovanje uz čvrstu podršku proaktivnih aktivnosti nevladinih organizacije te utjecaja medija. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj zahtijeva jedan multidisciplinarni i transkulturalni pristup kroz izgrađenu kvalitetnu mrežu suradnje stručnjaka iz svih sektora. Implementacija održivog razvoja u postojeće odgojno-obrazovne koncepte svake zemlje treba se temeljiti na njihovim specifičnim prirodnim, kulturnim, socijalnim, ekonomskim i političkim karakteristikama.

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj mora počivati na ideji cjeloživotnoga učenja. Stoga se od institucija u ranoj dobi razvoja djeteta očekuje da stvore učinkovite kontekste za učenje o premisama za održivost, a samo interdisciplinarno i integrativno povezivanje sadržaja i vrijednosti može dovesti do pomaka u svijesti pojedinca, a naposljetku i do djelovanja koje podupire održivost. Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj nije i ne smije biti specijalizirana disciplina u području odgojnih znanosti. Naprotiv, to je doživotna praksa socijalnoga učenja i prenošenje znanja koja se kroskurikulski provodi unutar svih nastavnih predmeta u svim sferama života. Stoga se u sklopu odgoja i obrazovanja za održivi razvoj ključna uloga pridodaje upravo (budućim) odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima kao najvažnijim akterima promjena i promicanja održivog razvoja (UNESCO, 2015). Njih se promatra ne samo kao profesionalce u svojem području rada, već kao modele učenja s javnom obrazovnom funkcijom i društvenom odgovornosti (Bertschy, Künzli i Lehmann, 2013; Rauch i Steiner, 2013). Očekuje se da budući odgojno-obrazovni radnik posjeduje: znanja o najvažnijim pitanjima održivosti, vještine da djeluje na održivi način i stavove i vrijednosti koje ga usmjeravaju da se ponaša u smjeru održivosti (Chalkey, 2006). Održivi odgojno-obrazovni radnici vođeni intrinzičnom motivacijom kroz osobni primjer za primjenu višedimenzionalnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvoj preko formalnih, neformalnih te informalnih oblika odgoja i obrazovanja, ključni su preduvjet za stvaranje društva temeljenoga na održivome razvoju, očuvanju okoliša i odgovornom ponašanju prema prirodnim resursima.

LITERATURA

- [1] Anđić, D. (2010.-2011.). Škole u promicanju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet u Rijeci. Rijeka.
- [2] Bertschy, F., Künzli, C. i Lehmann, M. (2013.). Teachers' Competencies for the Implementation of Educational Offers in the Field of Education for Sustainable Development. *Sustainability* 2013, 5, 5067-5080; doi:10.3390/su5125067. ISSN 2071-1050
- [3] Chalkey, B. (2006.) Education for Sustainable Development: Continuation, *Journal of Geography in Higher Education* 30(2):235-236
- [4] Cifrić, I. (1988). Društvo i ekološka kriza. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske

- [5] ČULUM, B., (2010). Sveučilišni nastavnici i misija sveučilišta: stavovi, uvjeti i implikacije za integraciju civilne misije sveučilišta. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- [6] DOWN, K, DOWN, L. Implementers' Perspectives on Creating Successful Education for Sustainable Development Projects, u: *Caribbean Quarterly* 64 (2018.), 167–187.
- [7] Jukić, R, Kakuk, S., Ham, E. (2020.) Od ideje održivosti / održivoga razvoja do odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u školama, [file:///C:/Users/korisnik/Downloads/1161603.375_393%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/korisnik/Downloads/1161603.375_393%20(3).pdf), pristupljeno 2. svibnja 2022.
- [8] Lay, V. (2005). Integralna održivost i učenje. *Društvena istraživanja - Časopis za opća društvena pitanja*, 14(77), 353-377.
- [9] Matijević, M. (2008), Uloga medija u ostvarivanju ciljeva cjeloživotnog učenja za održivi razvoj, u: Uzelac, V. (ur), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Rijeka
- [10] Pavić-Rogošić, L. (2010), *Održivi razvoj* http://www.odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf, pristupljeno 3. svibnja 2022.
- [11] Previšić, V. (2008), Globalne dimenzije održiva razvoja u Nacionalnom školskom kurikulumu, u: Uzelac, V. (ur), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Rijeka
- [12] Rauch, F. i Steiner, R. (2013.). *Competences for education for sustainable development in teacher education*. *CEPS Journal* 3 (2013) 1, S. 9-24urn:nbn:de:0111-opus-76634 Shallcross, T., Robinson, J. i Wals, A. (2006.). *Creating Sustainable Environments in our*
- [13] Rončević, N., Ledić, J. i Čulum, B. (2008). „Nisam sigurna što je, ali je bitno“ – analiza stavova studenata Sveučilišta u Rijeci o održivom razvoju. *Suvremene teme: međunarodni časopis za društvene i humanističke znanosti*, 1(1), 62-75.
- [14] Somerville, M. i Williams, C. (2015). *Sustainability Education in Early Childhood: An Updated Review of Research in the Field*. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 16(2), 102-117
- [15] Steiner, R: (2006). (FORUM za obrazovanje za zaštitu okoliša), Sveučilišni studij »Odgaj i obrazovanje za održivi razvoj – Inovacije na području obrazovanja nastavnika« (OOOR), SS 04 – WS 05/06, na Sveučilištu Alpe – Adrija u Klagenfurtu, Institut za razvoj nastave i škola (IUS).
- [16] Wals, A. E. (2017). *Sustainability by Default: Co-creating Care and Relationality Through Early Childhood Education*. *International Journal of Early Childhood*, 49(2), 155-164.
- [17] UNESCO (2002). *Education for Sustainability. From Rio to Johannesburg: Lessons Learnt from a Decade of Commitment*. unesco.org., https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127100_85., pristupljeno 10. svibnja 2022.
- [18] UNESCO (2012). *Learning for the Future: Competences in Education for Sustainable Development*. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe. unece.org., https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf, pristupljeno 10. svibnja 2022.

- [19] UNESCO (2017). Education for sustainable development goals: Learning objectives. United Nations Educational, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>, pristupljeno 6. svibnja 2022.
- [20] Uzelac, V. (2008). Teorijsko-praktični okvir cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. U V. Uzelac, i Vujičić, L. (Ur.) Cjeloživotno učenje za održivi razvoj, Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci
- [21] UN, Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, <https://sdgs.un.org/2030agenda>, pristupljeno 8. svibnja 2022.

